

En av de stora förnyarna

Utan Céline skulle exempelvis inte Henry Millers, William Burroughs eller Norman Mailers böcker sett ut som de gjort, skriver Fredrik Ekman.

Louis-Ferdinand Céline hör till de stora förnyarna av den skönlitterära prosan. Hans sätt att bryta upp syntaxen, stapla orden på varandra, låta slanguttrycken tränga sig in som föroreningar i texten, har utan tvekan haft en enorm påverkan på det moderna berättandet.

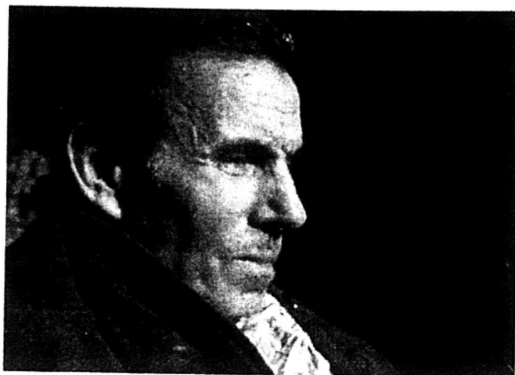
Roman

Louis-Ferdinand Céline
Kasperligan
översatt av Einar Heckscher
Norstedts

Utan Céline skulle exempelvis inte Henry Millers, William Burroughs eller Norman Mailers böcker sett ut som de gjort. Henry Miller var Célines största beundrare och hyllade författaren ivrigt i intervjuer under hela sin karriär.

Hårda ord

Céline å andra sidan kontrade med att fälla hårda omdömen

Céline. Slangspråkets mästare.

angående sin amerikanska kollegas litterära kapacitet och anklaga honom för att bara vara en simpel plagiatör.

Språkbruk

Célines språkbruk finner också sin tydliga väg in i Mailers verk, framförallt romanen *Why Are We In Vietnam?* där Célines ande vilar tungt över den bisarra stilistiska eskapad som Mailer tar oss med på. Det är också intressant att se hur den franske prosakonstnären fortsätter att inspirera författare av idag. Pseudonymen Nikanor Teatrologens omtalade och bril-

janta roman *Äldreomsorgen* i Övre Kägedalen från 1992, kan ses som ett exempel på en text där man finner en fullständig reinkarnation av Célines språkliga universum.

Två romaner

Det är främst Célines två stora romaner från trettiotalet, *Resa till nattens ände* och *Döden på krita*, som i det allmänna medvetandet utgör författarens bidrag till litteraturhistorien. Céline skrev dock ett antal andra böcker som mycket väl kan mäta sig med dessa två otvetydiga klassiker. I dagarna ger nu

Norstedts förlag ut Célines humoristiska mästerverk *Guignol's band* från 1944 under titeln *Kasperligan*.

Kasperligan utspelar sig i England under Första världskriget och utgör första delen i ett tvådelat romanprojekt; den andra delen, *Guignol's band II - Le Pont de Londres*, gavs ut postumt av Gallimard 1964.

Sutenör

I Kasperligan möter vi återigen hjälten från *Döden på krita* och *Resa till nattens ände* - den oefterhärmlige Ferdinand Bardamu. Kriget rasar för fullt och Célines protagonist har tagit sin tillflykt till den engelska huvudstaden efter att ha skadats på slagfältet. Bland Londons horor, hallickar och rökiga pubar trivs denne överlevandskonstnär som fisken i vattnet; han liear sig med sutenören Cascade och dras in i en serie halsbrytande äventyr - det ena mer konstfikt och groteskt än det andra.

Kasperligan skiljer sig i hög grad från Célines andra böcker; allvaret och svärten är nertonade och i stället har den oförlommerade humorn och absurdismen fått rejält med utrymme.

I Kasperligan finns egentligen ingen bärande intrig, utan Céline låter i stället dramat utveckla sig i en serie vinjetter som löser upp sig i varandra och ger tex-

ten en flytande men ändå kontrastrik infärgning. Bardamu själv är märkligt frånvarande i boken; det är inte hans rost som är det primära i berättandet, utan det är snarare staden London som är bokens huvudperson: floden, båtarna, hamngasinen, de färgstarka invånarna. Det är helt enkelt en drömvärld som vi presenteras för. Ängesten och smärtan som tidigare var Bardamus ständiga följeslagare, har han nu funnit respit ifrån - om än tillfälligt.

Lyrisk

Célines lyriska invokationer i Kasperligan gör den till hans lättillgängligaste och kanske mest harmoniska bok. Det är bara att följa den författaren på hans strövtåg och låta sig uppslukas av den brusande ordströmmen: "Himlen... Det gråa vattnet... stränderna som skiftar i lila... det hela känns som smekningar... allt uppgår i vartannat, ingenting bemäktigar sej nåt annat... allt går mjukt runt runt... i långsamma cirklar och virvlar, man lockas hela tiden längre bort, mot andra drömmar... för att till slut förgås i ljva hemligheter, i andra världar som bereder sej i slöjor och dimmor i stora bleka svartydda mönster i viskande mossor... Hänger ni med?"

FREDRIK EKMAN

Daniel Hjorths delikata antologi över europeisk kafélitteratur tycks ha kommit i rätt tid. Intresset för Centraleuropa står på topp, skriver Anders Björnsson i sin anmälan.

Jag brukar säga att kaféer räddade min ungdom. Dit kunde jag dra mig tillbaka en fredagskväll - undan familjekonventionen, undan skoldansvängnet - med en roman av Claude Simon under armen. Alla plikter upphörde med ens, det offentliga läsandet skapade en fredad sfär.

Ny bok

Red Daniel Hjorth
Kaféliv. Författare på kafé
under hundra år.
En bok för alla, 1996

Tala om befrielse! På kaféer blev borgarbarnt bohem, för några drömska timmar och utan att riskera författat i tillvaron. Det verkliga upproret förbereddes på annat håll, i seminarierummen, och kaférevolutionärerna utgjorde ingen drivande kraft där.

Bordsservering

Det svenska 60-tals-kaféet, som jag talar om, där TV:n stod på, bordsservering ännu förekom och besökarna bara sällan tilltalade varann, var ett slags förlängning av vardagsrummet, inte en upplösning av det. En tillflyktsort, inte en existens-

Längtan till kaféet

form. Jag fann frid i dess surrande tystnad. Den garanterade mig anonymitet. Här slapp jag lufta mina bedrövelser.

Den svenska kafékulturen, som gav vika för pizzerior och pubar, hade trots allt mer med präktighet att göra än med bohemeri. Inga skråniga samtal, inga ändlösa monologer, ingen utstuderad ritual! Hit gick man inte för att uppleva något särskilt utan för att inte behöva uppleva någonting. Privatmänniskan vilade ut efter vardagslivet. Det var bättre att sitta här i värmen, så oss den svenska modellens ideologer, än att gå på krogen och hamna i rännstenen.

Tristess

Resultatet kunde förstås bli en tristess som är så gärna skildrad i 40- och 50-talens romanlitteratur. Å andra sidan: hur ofta längtar man inte tillbaka dit när discredunket och internetjaktet håller på att ta livet av en!

Följaktligen uppsökte jag ett nyinrett kafé på Birger Jarlgatan i Stockholm när jag hade skaffat mig Daniel Hjorths förtäfliga antologi *Kaféliv*. Här häckar den moderna ungdomen. Den är glammig, den är uppstudsig och den har fått upp ögonen för marmorgoly och gjutjärnstolar, palmer och plyschgardiner. Jag blev kvar där ett bra tag och jag måste säga att jag trivdes. Håller bohemeriet,

den institutionaliserade ansvarslösheten äntligen på att få en chans här i landet?

Världsåskådning

Café Central, skrev Alfred Polgar år 1926 om ett av de mest berömda wienska konstnärskaféerna, är någonting mer än ett kaffehus, det är en världsåskådning: "en organisation för de desorganiserade". Här saknas de andliga grundfärgerna och istället framtoner i lokalerna "en blandning av askgrått och likgiltigaste grönt". Man befinner sig på "ensamhetens meridian", vad Polgar beskriver som en "ersättningstotalitet" eller en "asyl för människor som måste slå ihjäl tiden för att inte själva bli ihjälslagna av den". Den livsodugliga behöver göra inte reda för sin livsoduglighet utan kan låta den växa och frodas.

Här, i kaféet, "utvecklar vankraften sina specifika krafter, ofrukthetens frukter mognar, och all egendomslöshet förräntar sig". Så tar kafématosfären plats inom dig, du blir delaktig av dess innersta väsen, som består i att "inte vilja någonting annat än att vara just där". Fluidet! utropar Polgar i sin betraktelse. Flow! skulle vi säga idag. "Det finns", summerar han, "skribenter som inte är i stånd att avverka sitt pensum någon annanstans än på Café Central, endast där, endast vid lättjans bord, står arbetets taffel

dukad för dem, endast där, omvärd av dagdrivriets vinddrag, blir deras tröghet befruktad."

Idag har Café Central, på Herengasse i Wien, förvandlats till en turistfälla, på lagom avstånd till Hofburg och Ringen, men i återerinerings landskap framstår det som själva idealtypen för den intellektuella subkulturens favoritställe. Från Wien finns de flesta uppteckningarna, men Budapest var vid tiden kring sekelskiftet kaféstat, och Berlin kom inte långt efter.

Metropoler

Till dessa centraleuropeiska metropoler drogs en ständig ström av inflyttare - Berlin och Budapest tioubblade på hundra år, 1814-1914, sin befolkning - och den notoriska trångboddheten gjorde att civiliserat umgänge måste förläggas till offentliga platser. (Den aristokratiska salongen var stängd för den intellektuella populasen, och normalt även för den judiska intelligentsian, som blev en så vital kraft i det tyskspråkiga kulturområdet.) Och så blev kaféet substitutet, den kanske viktigaste formen för en inombus-offentlighet där politiska, konstnärliga, kommersiella angelägenheter kunde avhandlas inför allas åsyn, men med den diskretion som en strikt ritualisering av det privata medger.

På kaféet rädde en underförstådd hierarki, man satte sig inte vid vilket bord som helst, det fanns en gräns för hur långt man kunde tänja krediten. Kaffeköppen, anteckningsblocket, tidningsspinnen ingick i det obligatoriska inventariet. Så blev kaféet en bildningshärd framför ett näringsställe.

Men uppsökte man det inte på ett tag kunde man drabbas av krottsligt obehag. "Jag har inte varit på kaféet på två kvällar och jag känner mig litet illa till mods", antecknade en av habituéerna, Else Lasker-Schüler, som brukade hänga på Kuddamm-stället Café des Westen i Berlin. "Dr Döblin kom hit med sin söta kvinna för att ställa en diagnos. Han anser att jag har fel på sköldkörteln, men i verkligheten hade jag längtan till kaféet." En av de trevligare åkomorna trots allt.

I rätt tid

Daniel Hjorths delikata antologi tycks ha kommit i rätt tid. Intresset för Centraleuropa står på topp. Vi närmar oss ett nytt sekelskifte: vid det förra var populerandet runt kaféborden som intensivast, livsgåtorna blev fler och fler, livströtheten ett generationstrauma. Känner vi inte igen oss? Krigen pågår i omvärlden, orättvisorna står som spön i backen - men ingen bryr sig. Kanske organiseras morgondagens revolter bland dagens unga "desorganiserade". Eller så blir kafélivet på nytt blott en "ersättningstotalitet" för uteblivna handlingar. Den som lever får se.

ANDERS BJÖRNSSON